

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden héten egyszer szombaton egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kívül eső országokba egy évre 7 frt. — Egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961 sz. intézendők.

Visszapillantás 1878-ra.

(Folytatás.)

Az ujszövetség fordításának átdolgozása szintén a lefolyt évben fejeztetett be. — Az átdolgozást eszközölték az Evangéliomokra és Apostolok cselekedeteiről írott könyvre nézve Győri Vilmos budapesti ágostai hitv. lelkész; az Apostoli levelekre és a Jelenések könyvére nézve Menyhárt János debreczeni hittanár. A két dolgozatnak végleges átnézését, a szükséges egyöntetőség megalkotása céljából, végezte Filó Lajos n. körösi helv. hitv. lelkész. — Nagy köszönettel és elismeréssel tartozik a magyarországi protestáns egyház mind három férfi irányában, hogy ily nagy munkára készséggel és lelki örömmel vállalkoznak s a létező viszonyok között azt dicsérettel megoldották; nem különben a brit- és külföldi biblia-társulat irányában is, mely e fontos ügyet kezébe vette s áldozatok árán is megtette az első lépéseket arra, hogy magyar protestáns egyházunknak új bibliafordítása legyen majd. — Mert most már mintegy erkölcsileg van kényszerítve egyházunk, hogy a kezdeményezést folytassa s gondoskodjék az egész szentírásnak új lefordításáról. — Egy kívülről jött hatásnak és ébresztésnek kellett tehát történni, hogy a bibliafordítás ügye a közfigyelem és érdeklődés tárgyát képezze nálunk. De miután ez megtörtént, itt az ideje, hogy az egyházkerületek intézkedjenek, miszerint szakértőkből álló bizottság vagy küldöttség vegye kezébe a további teendők fonalát, ítéljen higgadtan és elfogulatlanul az új átdolgozás felett, hogy az mennyiben sikerült és fogadható el? változtassa, módosítsa; s ha az új szövegnek a nagy érdemű Károli Gáspár fordítása alapján eszközendő kijavításával vagy átdolgozásával most még meg is lehet elégedni, de már az ószövetségnek egészen új fordítása eszközendő, miután arra nézve aligha lehet az eddig használatban volt fordítást alapul és biztos tájékoztatóul fölvenni.

Az új átdolgozás felett megindultak a különböző bírálatok.*) — Vajha egyedül a komoly és méltóságteljes, tudományos ítézet szavai hangoznának azokban, s ne használtatott volna a nagy hang, sokszor még a személyeskedés és guny fegyvere is; melyek nem építenek csak megalacsonyítják a szellemi harcot és keserűséget hagynak maguk után; az illett volna hozzánk Jézus tanítványaihoz.

A lefolyt évben alakult meg a *tiszántuli ref. egyházkerületi középiskolai tanáregyesület* s tartotta évi első közgyűlését Debreczenben aug. 24 és 25-én. Ezen egyesületnek célja: „általában ugyan az összes hazai, de különösen a protestáns felekezeti középiskolai tanügy előmozdítására törekedni; az egyházkerületbeli felekezeti középiskolákat egymással lehető összehangzásba hozni, azokban az oktatás és nevelés ügyét kölcsönös összetartás, buzdítás és támogatás által emelni; s egyesült erővel oda munkálni, hogy az egyházkerületek kebelében levő felekezeti középiskolák, a protestáns szellem fenntartása mellett, a jelenkor kívánalmainak minden tekintetben megfelelő önkormányzati jogaikat, történeti multjokhoz hiven, jövőjük biztosítására s fontos nemzeti hivatásuk betöltésére használják. E végre az egyesület felváltva más-más középiskola székhelyén vándorgyűléseket tart; azokon a középiskolák és tanárok állapotát, bizodalmas közlések által alaposan megismerni igyekezik; az így szerzett tapasztalatokhoz képest a netalán mutatkozó hiányok megszüntetéséről tanácskozik; határozatokat hoz, melyeket aztán minden tanárkar a maga körében megvalósítani törekszik, indítványokat terjeszt elő és fel az egyházkerülethez s az egyes iskolákat fenntartó egyházi testületekhez, ismerteti és bírálja a

*) „Prot. egyházi és iskolai lapban“: Bibliafordításunk revisiója Ballagi Mórtól; két közlemény. — Észrevételek az új testamentom új fordításához Hunfalvi Páltól három közlemény. Az új szöveg új magyar fordítása P. Nagy Gusztávtól 5 közlemény. — Az „Egyházi és iskolai szemlében“: Az új szöveg bevett fordításának átdolgozása. Bírálat Keresztes Józseftől. 8 közlemény. Az „Evangéliomi protestáns lapban“: Biblia fordítás B. F.-től.

használatban levő vagy használatba veendő tankönyveket, egységessé igyekszik tenni a tantervet, rendtartást és iskolai fegyelmet; megismerteti és megvitatja az egyes tantárgyak természetén alapuló s a tanítás sikerét leginkább biztosító módszereket; értekezéseket tart egyes nevelés — oktatásügyi kérdések felett; alkalmat szolgáltat az eszmecserére s a tisztársaknak egymással való közelebbi érintkezésére. Tervezetében van, hogy ha az egyesület körülményei és anyagi ereje engedik, szakközlönyt is fog majd kiadni; egylevele azonban csak egy-egy évkönyv kiadására szorítkozik, mely az egyesület működéséről, a gyűlés folyamáról, intézkedéseiről s az egyházkerületi középiskolák állapotáról szóló tudósításokat tartalmazza.

Nem lehet eléggé méltányolni az egyesületnek nemes intenióját, kiáltó szüksége volt protestáns tanügyünknek ily czélu egyletre; most már az illető tanférfiaktól függ, hogy a kezdeményezést folytassák és biztos alapon megszilárdítsák. Az egyesület élén álló férfiak, különösen derék elnökének ügybuzgósága s szakavatottsága elég kezességet nyújt, hogy ezen egylet föl fog virágozni, a mi hogy ugy legyen, az minden igaz tanügybarátnak leghőbb óhaja.

Az első évkönyv nem sokára meg fog majd jenni, melyből a nagy közönség is meggyőződhetik az egyesület életrealvátsága és hivatottsága felől.

A tiszántuli ref. egyházkerület is fölismerve esen tanár-egyesület nagy jelentőségét és fontosságát, azon egyházaknak, melyek középiskolákat tartanak fen, erkölcsi kötelességökké tette, hogy a tanároknak az évenként egyszer tartandó egyesületi gyűléseken megjelenését a körülményekhez képest anyagilag is elősegíteni igyekezzenek. (1878. július 203. sz.)

Elemi népiskoláinkra, azokban rendszeres tantervek életbeléptetésére nézve is nevezetes a lefolyt 1878. év; a dunamelléki ref. egyházkerületben a népiskolák igazgatása, rendtartási és fegyelmi szabályai, tanterv és a használandó könyvek és taneszközökre vonatkozó utasítások és általános óraterv meglettek határozva és elfogadva; nemkülönben az erdélyrészi helv. hitvallásu népiskolák számára kiadattak a tanterv, utasítás és rendszabályok; a tiszántuli ref. kerületben is megállapítottak különböző tantervek a 4—6 tanítóval, 2—3 tanítóval s egy tanítóval bíró 6 osztályu népiskolák számára.

Az egyházi irodalom mezején is széttekintve, hogy mi szépet s maradandó becsü termékeket hozott létre a lefolyt esztendő: ottan-ottan kellemes nyugpontokra találunk, melyek kielégítenek és azon

édes örömmel töltenek el, hogy ha bár lassan, de még is bizonyos mértékben csak előbb-előbb. haladunk. Kiss Kálmánnak a Szatmári ref. egyházmegye története (Kecskemét, 1878. 916 lap, ára 5 frt), Mitrovics Gyula egyházi szónoklattana (Sárospatak, 1878. ára 2 frt) Kovács Albert egyházjogtanának első füzetete (Budapest, 1878.), Csuthi Zsigmond egyháztörténete (Debrecen 1878 ára 2 frt 40 kr.), Kiss Károlytól a barti egyházmegye története, Ilyés Bálint, Madarász Imre egyházi beszédei, Vasadi Balogh Lajos által szerkesztett gyakorlati lelkészet stb. stb. oly művek, melyek tanulmányozásról s hivatottságról tanuskodnak. Az egyházi irodalom mezején nevezetes tért elfoglalt Magyar protestáns egyh. és iskolai figyelmezőről s Evangyéliomi protestáns lapról is mint a melyek a lefolyt évben fejezték be pályafutásukat, illő, hogy midőn szemlénket folytatjuk, e helyen tisztelettel megemlékezzünk. A magyar protestáns egyházi és iskolai figyelmezőnek megszűnése, mely 9 éven keresztül a magyar prot. egyház valódi érdekeiért igazi hűséggel, bátran és nemesen küzdött, nemcsak mint egyházi folyóiraté fájlalendő, hanem általában a tudomány szempontjából is, mert sok ismerettel, és tudományos mélységgel volt az szerkesztve. — Az evangyéliomi protestáns lap az elvet, melyet képviselt, nemesen megharcolta, a mily őszinte s benső meggyőződéstől vezéreltetve fogott annak szerkesztője e lap megindításához, ugyanazzal folytatta azt 4 éven keresztül, mert erős hite bátorította a nemes munkára, az adott erőt a fáradhatlan kintartásra. Mindkét férfit méltó az elismerésre és a protestáns egyház hálájára.

(Vége következik.)

T. S.

A FELEKEZETI ISKOLA, ellenségeinek ítélő széke előtt.

(Folytatás.)

A felekezeti iskola theologusok vezetése alatt áll s lehetőleg paedagogia ellenes szervezettel bír, minél fogva a tanügy felvirágzása akadályozva van. Ez a második vád.

Felekezeteknél az iskola ügyre a theologusoknak természetesen nagy befolyásuk van, a törvényhozó, kormányzó s felügyelő hatóságoknak részint elnökei, részint tagjai lévén. De még ebből a fentebbi vád egyáltalában nem következtethető. Mert a paedagogiai ismereteket a theologusok is megszerezhetik, nem képeznél azok az ex professo tanítóknak kizárólagos kincseit; sőt ha a theologusoknak a tanításban nincs és nem lehet oly gyakorlati ügyességök, mint a hivatalból tanítással foglalkozóknak, elméleti ismeretek tekintetében ezeket felül is mulhatják, s ez által a felügyeletre és vezérlésre egészen képesítve lehetnek. Különben ha korunknak a mult idő nagy emberei és nagy tettei iránti hálátlanságát meg nem szoktuk volna, az

ilyenmü vádak miatt fájdalommal kellene felsohajtanunk. A nagy reformátorok például külföldön s hazánkban az egyház szervezése mellett nem feledkeztek meg az iskolákról sem. Luther és Melanchthon, e két lángelkű reformátor buzgó munkálkodása folytán különösen a népiskolák és gymnasiumok szokatlan fejlődésnek indultak előbb közvetlenül Németországban, majd az ő hatásuk következtében mindazon országokban, hová számtalan tanítványaik az ígét és felvilágosodást hirdetni mentek. A tudós reformátorok és tudós tanítványaik pedig nemcsak buzdították korukat, hazájuk s egyházuk hatóságait és főbjeit iskolák állítására, hanem ők irták ezek számára még a tankönyveket is. A német és a magyar Luther (Dévai Biró Mátyás) nem tartották rangjokon alól állónak a szegény népiskolák számára ABC-kezt, vallásos kézi könyveket szerkeszteni, — Melanchthon pedig épen a középtanoda ügyeinek felvirágoztatásáért Praeceptor Germaniae névvel tiszteltetett meg.

Azóta is folyvást szakadatlan sorban a tanügy első rendü harcosai közt látjuk a theologusokat. A hallei árvaház, nép, polgári iskola és gymnasium több ezer tanulóval Francke Ágostnak, a tudós egyetemi tanárnak és papnak emlékét hirdeti örök időkre. A tudományos paedagogia alapvetői többnyire nagy híri theologok voltak, mint dr. Schwarz Christian Henrich, ki számos jeles paedagogiai művet irt, s kinek „A nevelés és tanítástan tankönyve“ című művét hetedik kiadásban a hírneves Curtman 1866-ban adta ki; továbbá Niemeyer Herman Ágost, kiről olvassuk, hogy „annál magasabbra becsülendő, minthogy a paedagogiához való benső hivatással, melyet külső állásának köszön, a philologia, philosophia és theologia rokon köreiben való jeles és alapos képzettségének gazdag mértékét egyesítette.“ — De ki győzné elé számlálni a jelesnél jelesebb paedagogiai írókat a theologusok közül. Az újabbak közül csak kettőt kívánok megemlíteni dr. Palmert a kevéssel ezelőtt elhunyt theologust s Milde Eduárdot az 1853-ban megholt bécsi érseket. Hogy ma már, midőn a tanügyi irodalom és specifice a paedagogia oly magas fejlettségre jutott s oly széles körben műveltetik, az ex professo szakemberek mind számszámban tünnek fel s nagy buzgalommal foglalják el az őket megillető tért, s hogy elméletök gyakorlat által is támogatva a tanügy terén ők adhatják a legbölcsebb tanácsot, igényelhetik a tekintélyt és befolyást, kétségen kívül áll. — Ilyen szakemberekkel a felekezetek is dicsekedhetnek s a felekezetek az ő szakférfaik véleményét mindenkor kikérik és meghallgatják. Azt pedig csakugyan nem lehet a tisztesség levetkezése nélkül állítani, hogy a felekezetek szakemberei ne birhatnának oly szakképzettséggel, belátással és jóakarattal, mint az állam vagy bárkimás emberei. És így ama vád alaptalan, igaztalan és sértő egyszersmind.

A tanügy felvirágzására nézve igen nagy fontosságú tényező a gondos, lelkes s hozzáértő felügyelet. S erre nézve az állam soha sem állhatja ki a versenyt főleg velünk protestánsokkal. Mi a legkisebb egyházközösségben is rendelkezünk egy művelt felügyelővel, a lelkészszel, ki igen sok esetben maga is nevelő, tanító vagy tanár volt, ki tehát a tanügygyel gyakorlatilag is foglalkozott, elméletileg pedig a nálunk divatos akadémiái tanrendszer szerint több vagy kevesebb paedagogiai ismereteket szerzett, s így szakembernek mondható. A lelkésznek hivatalából folyó és

felelősséggel járó kötelessége a felügyelet, igen soknak öröme és dicsekvése a jó vagy épen legjobb iskola. Az állam, ha iskolalátogatásra egyeseket felhív is, s ezek a megtisztelő felhívást honoris causa elfogadják, ezekkel nem rendelkezik; de ezeknek viszonyuk is más az iskolával szemben, hivatásuk ugyanis nem szoros kötelesség, rendelkezési joguk egyáltalában nincs, a világiak közzül kinevezetteknek pedig szakképzettségük vajmi kevés esetben van. A felügyeletre hivatott tanfelügyelők meg, kik közt kitünő szakemberek és diletánsok vegyesen találhatunk, irodai lélekölő teendőkkal annyira el vannak halmozva, hogy főleg a nagyobb kerületekben feladatuknak a legjobb akarat mellett sem felelhetnek meg; de hiszen kevesen is vannak. A mostani pénzügyi miseriák mellett pedig reményleni sem lehet, hogy a tanfelügyelők száma tetemesen növeltesse. — Ne bántsuk tehát azokat a theologusokat! Ugy a népies mint a tudományos tanügynek buzgóbb apostolai nincsenek és nem voltak soha e hazában mint a protestáns lelkészek, s köztük hányan tündököltek paedagogiában és más tudományokban.

Hanem, ha mi eddig nem ismerjük el a vád jogsultságát, ne engedjük meg, hogy az jövőben bár a legkisebb mérvben is igazoltassék. E szempontból pedig okvetlenül megkivántatik tanítóink, tanáraink és lelkészeink alapos képzése paedagogiában és más tudományokban.

Tanítóink képzésével én megelégedve nem vagyok, noha annyit mint az állam e tekintetben mi is megteszünk. A tanítóképezdébe rendesen fejletlen s csekély képzettségű ifjak lépnek s itt számtalan tantárggyal elhalmozva csupán 3 évig tanulnak. Szó sincs azért arról, hogy az ily ifjak oly alapos készütséggel mennének ki nagy fontosságú pályájukra, a minő annak derekas betöltésére méltán megkivántatik De feltéve, hogy a jobb rész a szükséges ismereteket szorgalmas tanulás által elsajátította, — vajjon aztán elég érettek-e arra is, hogy neveljenek is, az az hogy jellemet is képezzenek! Nemde ide is illik, a mit Jean Paul így fejezett ki: csak az adhat, a kinek van valamije. Igenis a 18 éves ifju embereknek határozott jellemök és életbölcsebségök nincs, — hisz mindenik csak sok tapasztalás, küzdés, gondolkodás szüleménye szokott lenni. Azért is a tanítóképezdébe legalább a 16 életévet már betöltött ifjak volnának beveendő, a tanfolyamot pedig négy évre kellene felemelni. Így alaposabb képzést nyernének, jellemök is inkább kidomborodnék, mielőtt önálló tanítókká és népnevelőkké lennének. A tanítókat ugyan sokan úgy tekintik, mint gyermekek tanítóit és nevelőit, holott nekik valódi népnevelőknek kell lenniök. Ők folyvást érintkeznek a néppel, de érintkeznek az értelmiséggel is, ahol tudniillik ilyen létezik, s ez teszi helyzetüket fontossá. A magasabb körök nézeteinek ugyanis ők mintegy csatornái, az ismeretek folytonos közlői a nép alsóbb rétegei felé; s ezek vágyainak és érdekeinek szószólói, előmozdítói lehetnek felfelé. Van más szempont is, a mi figyelmet érdemel. Ohajtandó nevezetesen, hogy midőn a nép gyermekei elhagyják az iskolát, tanulni, ismereteket gyűjteni azontúl se szünjenek meg s e végre tanítójukkal érintkezésben, szellemi rapportban maradjanak és álljanak; a mielőbb felállítandó ifjusági és népkönyvtárak könyveit értelmes és képzett tanítójok vezérlete, utmutatása mellett haszonnal czélszerűen olvashassák; eképen szivben lélekben folyvást tökélyesülhessenek. Ámde a tanítónak már

ezért is bizalmat és tiszteletet keltőnek kell lennie. S hogy általában ilyenek lehessenek tanítóink, azoknak intensívebb képzésére kell törekednünk. Ne mondja azt senki, hogy az államnál többet nem tehetünk s tenni nem tartozunk; mert az államkormány a tanító-képzés terén eszményünk nem lehet, mely e tekintetben inkább hátra mint előre menni látszik.

Gymnasiumi tanáraink képzésére pedig mint felekezeti eddig még semmit sem tettünk, holott gymnasiumainknak a legfontosabb szerep jutott az ifjuság képzésére nézve. A tanítóképezdék, a szakiskolák nagy része s az akadémiai tanfolyamok a gymnasiumoktól nyerik növendékeiket, hallgatóikat; s így ez intézetek jóvalósága igen nagy részben a gymnasiumok milyenségétől függ. Az alapos gymnasiumi képzés hiánya az egész életen keresztül ott hagyja szomorú nyomait, ellenben az alapos gymnasiumi képzés a szellemi derékségnek elmaradhatlan feltétele. Már pedig a gymnasiumi képzés sikere tanáraink képzettségével egyenes viszonyban áll. — Hiában, a kinek van az adhat! — Tanáraink között ugyan sok kitűnő szakférfival dicsekedhetünk, de ezek szakképzettségüket jó részben maguk buzgó kintartásának, szorgalmas önművelésének és áldozatkészségének köszönhetik. — De ha meggondoljuk, hogy az önképzés sokszor mennyi idővesztegetéssel, idő- és erőpazarlással van egybekötve; ha meggondoljuk, hogy a legkitűnőbb tanári hajlamokkal s képességekkel bíró ifjainkat csak azért veszti el gyakran a tanügy, mert pályaválasztó korukban hiányzik az alkalom, a lehetőség magokat tanárokká kiképezni; ha meggondoljuk, hogy a középtanodák tanáraitól bizonyos alaki képzettség is megkívántatik, minden áldozattal is tanárképezdét kell állítanunk, mert bizonyára azok lesznek szívvel lélekkel egyházunk buzgó munkásai, a kik képzettségüket, életboldogságukat nekünk köszönhetik; azok lesznek gondolkozásunk, szellemi életünk igazi, hű ápolói s tova fejlesztői, kiket saját keblünkön ápolunk, neveltünk.

Minthogy pedig lelkészeink nép- és közép-iskoláinknak hivatalból felügyelői, vezetői; ha azt óhajtjuk, hogy nemcsak névvel, de valósággal is azok lehessenek, hogy bennök a jóakarát és buzgóság mellett a tudomány és képzettség se hiányozzék, őket az általános és alkalmazott paedagogica felkentjeivé, a paedagogica alapos ismerőivé kell tennünk. A felügyelő működésének akkor van áldása, szavának akkor van súlya, ha annak nem egyedül az állás, hanem a szakképzettség s tudomány kölcsönöznek erőt és tekintélyt, — míg az üres gőg szerte foszlik, mint köd a tudomány fénye előtt s nevetségessé válik.

Egy szóval felekezeti iskoláink számára alaposan, tudományosan képzett tanítókat, tanárokat, s azok vezérlésére hasonlóan tudós s paedagogiailag is alaposan képzett előjáró lelkészeket óhajtunk és kívánunk. Így nem félhetünk semmi versenytől s ellenségeink vádja szégyennel hull viszsza rólunk.

Minél inkább rogaszkodunk autonómiánkhoz, annál inkább elő kell teremteni s illetőleg tökéletesíteni mindazokat a tényezőket és eszközöket, melyektől tanügyünk folytonos emelkedése és felvirágzása függ. Igyekeznünk kell azért arra is, hogy iskolai hatóságaink czélszerűen szerveztessenek s azok harmonikus működése biztosítsák.

(Folyt. köv.)

Joó István.

T Á R G Z A.

Az erkölcsi és vallási nevelés eszméinek történelmi fejlődése a francziáknál.*)

Első közlemény.

A milyen egy nép, olyan a nevelése, vagy meg is fordíthatjuk: a milyen a nevelés, olyan a nép. Mi sem tanuszkodhatik jobban egy nemzet műveltségéről, mint azon természetes gondoskodásnak, melylyel a felnőttek a kiskorúak leendő jóllétét előkészítik, tudatos, elv- és tervszerű nevelői működéssé átváltoztatása. Hogy a nevelés magánügynek, egy osztály vagy az egész társadalom érdekének tekintetik-e, s ismét hogy mely erők kiművelését, mily módon, mily mértékben czélozza: egyiránt jellemző az illető nép műveltségi állapotára. E műveltségnek a physikai feltételek, a politikai viszonyok, a nemzet génusza bizonyos sajátlagosságot kölcsönöznek s e sajátosságok módosítják a nevelést is. Ugy hogy bár végcéljában a nevelés mindig ugyanaz volt mégis minden kor, minden határozott egyediséggel bíró nemzet nevelésében megtaláljuk az általános emberi mellett a különös, időszerű s nemzeties vonásokat. A nevelés a műveltség szülötte, ennek hiányaival, félszűrségével, egyoldalúságával, de egyszersmind első rendű tényező a tovább fejlődésben, kölcsönhatásban áll szülőjével, eredménye okozata, de ugyanekkor feltétele, oka is annak.

Ha e jelentőséget a neveléstől általában s így annak egyik ágától az értelmi neveléstől sem tagadhatjuk meg, még inkább el kell ösmernünk tekintettel az erkölcsi nevelésre. Ez a tulajdonképeni nevelés. Nem kicsinyelhetjük ugyan az értelmi műveltséget, kívánatosnak, szükségesnek tartjuk az ismeretek terjedését s e célra az iskolák közre működését, hogy a nép minden rétege birjon legalább a közvetítő elemi ismeretekkel s az emberi vizsgálódás, kutatás nagy eredményei köztulajdonná váljanak, az embernek a természet feletti hatalmát általánosítsák: de mindezen ismeretkincsek áldásos volta attól függ, *mi célra* akarják azt az egyesek és államok felhasználni. Mire törekszik, mit akar, *mik az eszményei* az embernek? — ez a főkérdés. S az a nevelés, mely az *érző és akaró embert* igyekszik rendeltetésének megfelelőleg tökéletesíteni s erre az értelmi erők képzését csak eszközül használja, az *erkölcsi nevelés*, melytől erőszakolás nélkül nem különözhető el a *vallási nevelés*. Ez mélyebben behatol az egyesek és családok életébe — hiszen végső gyökérszállai; éppen ott rejlenek —; az erkölcsi műveltség valódi, áthatóbb műveltség mint az értelmi és sokkal biztosabban mutatja egy társadalom egészséges voltát. Az értelmi műveltség a természetben, a külvilágban, az erkölcsi minmagunkban, belvilágunkban tesz bennünket szabadokká. Szabadságról csak az utóbbi értelemben beszélhetünk.

Ez erkölcsi nevelés történelméből szándékozom elbeszélni egyet-mást az itt megkezdett cikksorozatban. Szorít-

*) **Források:** *L. Burnier: Histoire Littéraire de l'Éducation morale et religieuse en France et dans la Suisse romande. 2. köt. M. Théry: Histoire de l'Éducation en France 1. köt. J. Paroz: Histoire Universelle de la Pédagogie 1. köt. K. Schmidt: Geschichte der Paedagogik 3-te Aufl. 4. köt. Démogeot és Nisard francia irodalom történeti munkái.*

kozom csupán a francia nevelésre, még itt is az *elméletre* az irodalmilag rendelkezésünkre álló művekben talált paedagogiai nézetek némileg összefüggő történetére. Hogy a paedagogiának ugynevezett „klaszszikus földjét“ Németországot mért nem választottam inkább, erre két okom volt: egyik az, hogy a német paedagogia története ugy is eléggé ismerve van már nálunk, sőt mondhatni csak arról irogatunk eddig; másik hogy éppen az erkölcsi nevelést tárgyzó művekben. akár azok számát akár azok tartalmasságát vegyük, bátran kiállja a versenyt a némettel a francia paedagogiai irodalom.

Ezuttal elég lesz a XVI. század francia nyelvű paedagogiai íróival megismerkednünk.

E század a renaissance százada vallásban, tudományban. Franciaországban a nemzeti nyelv irodalmi művelésének kezdete is e századra esik, míg az olasz nyelv már régebben emancipálta magát a latin igája alul. Sajátságos jelenség, hogy akikkel századok óta foglalkoztak az iskolázott emberek, a klaszszikus főleg a latin írókat csak most kezdték érteni — mikor megszűntek latinok lenni, mikor anyanyelvükön próbálgatták kifejezni azon gondolatokat, melyeket a görög és latin remek művekből tanultak. Mily gyarló utánzások a középkori latin termékek az ókor irodalmi hagyományaihoz viszonyítva, mintha íróik nem mernének vagy nem is akarnának mintáiktól eltérni, azokhoz valami újat adni, azokon változtatni, — megelégedvén a gyűjtő, a kivonatózó vagy magyarázó dicsőségével. Semmi önállóság, semmi eredetiség! S mihelyt saját nyelvén beszélt a tudós, a költő, mintha nemzeti nyelvének szelleme tiltakoznék a szolgaság ellen, kezd maga is gondolkodni, eszmélkedik, bírál, szabadon képzeli és alkot. Az amit produkál, kezdetben talán tökéletlen kísérlet, de már magán hordja az eredetiség egyes vonását; követik ezt más jobb alkotások, mignem a tanítvány megközelíti, sőt sokban felülmúlja mestereit. Így indul meg a francia paedagogiai irodalom is.

Ne formáljunk nagy igényeket az itt említendő paedagogiai művekhez. Magok a szerzők sem lépnek fel nagy igényekkel, nem akarnak philosophusok sőt paedagogusok gyanánt sem szerepelni. Eszük ágában sincsen egy rendszeres elméletet adni vagy Platóval, Aristotelessel, Senecával, Quintiliánal, Plutárral versenyezni. Nagyon lehet, hogy egynémelyikőjük nem is olvasta e nagy írók munkáit. Az ő szándékuk nem az, hogy egész nemzetüknek irányt adjanak, legfeljebb azon osztályhoz beszélnek, melybe társadalmi állásuknál fogva tartoznak vagy még szerényebb körben barátaiknak, rokonaiknak vagy éppen gyermekeiknek osztogatnak jó tanácsokat. Az, amit ők itt elmondanak, nem mély bölcselés eredménye; lehet, olvastak vagy hallottak efélett s azt önkénytelenül reprodukálták; lehet, saját élettapasztalataik által hajtattak a reflektálásra s amit helyesnek ítéltek, azt írásba is szerették foglalni. Akárhogy történt, a mi figyelmünket megérdemlik, mint akik a gyermekek ápolására, szoktatására, fegyelmezésére nézve általánosabb értékű ítéletekhez, szabályokhoz, elvekhez jutottak s indítatva érezték magokat írásba tenni e nézeteiket a mások javára.

Sokat mondok, ha *elveket* tulajdonítok nekik. Az egy *Montaigne-t* kivéve határozott világnézlete egyiknek sincsen; az övé sem olyan, hogy arra morált lehetne építeni. Az er-

kölcsiség lényegéig nem tudván szellemök behatolni, megelégedtek azzal, ha a *külső magaviseletet* szabályozták azt is azon idők étiquette je szerint. Csak elvétve találunk egy-egy mélyebb jelentésű megjegyzést, mely sejteti, hogy legalább az erkölcsi *érzék* nem hiányzott náluk. Ne keressük hát náluk még azon pogány morált sem, mely Plató vagy Seneca paedagogiai tételeinek alapját képezi, annál kevésbé a tisztább keresztény erkölcsiséget, mely az általános emberinek színvonalára emelkedik.

(Folyt. köv.)

Dr. Bihari Péter

BELFÖLD.

A tiszántuli ref. tanáregyesület és a debreczeni főgymn. tanárkar együttes

véleménye

a közoktatásügyi miniszterium által a gymn. tanterv változtatása ügyében kiadott rendelet felől.

(B.) Főtiszteletű és ngos püspök ur f. év aug. 22-én kelt felhívása mellett a vallás és közoktatási miniszter ur 1893. szám alatt kibocsátott intézvényét, melyben azt hagyja meg a hatósága alatti gymnasiumok előljáróinak, hogy addig is, míg a gymn. tanterv véglegesen megállapíttatnék, micsoda módosításokat tegyenek a jelenleg érvényes gymn. tanterven, már az 1878/9 isk. év beálltától fogva, azon meghagyással küldötte tanárkarunknak, hogy említett módosítási szabályzatot tüzetes bírálat, tekintve megbeszélés tárgyává tenni, egyszersmind pedig e dologra nézve a tanáregyesületet is meghallgatni s az így együttesítendő véleményről főtiszt. püspök urat értesíteni el ne mulassza. A módosítást mind gymnasiumunk tanárkara, mind a tiszántuli prot. tanáregyesület közgyűlése tárgyalás alá vette s az együttes véleményt a következőkben van szerencsém főtiszt. püspök ur elébe terjeszteni:

Fájdalommal erzi a miniszter urral együtt tanárkarunk is, hogy „gymnasiumi oktatásunk eredménye, összeségében tekintve nem áll arányban azon fáradtsággal, idővel és költséggel, melyet egyrésztől a tanárok és a tanulók, más részről az állam és az erre hivatott tanumányi és egyéb alapok ezen eredmény elérésére fordítanak.“ De midőn ezt beismeri, nem ismerheti el más felől azt, hogy a gymnasiumi oktatásnak a miniszteri leiratban elősorolt hiányai csak „ez idő szerinti“ volnának észlelhetők. A közép iskoláink multjára vetett elfogulatlan tekintet nem tünteti fel ez állítást megdönthetetlennek. A tény az, hogy míg a régiebb rendkívül hiányos gymnasiumi szervezet és egyoldalú, legtöbbször egészen módszer-ellenes oktatás mellett is akadt mindig, mindenik iskolában néhány olyan növendék, kiben tudományos érdekeltség, elegendő gondolkodási képesség s önálló munkásságra való hajlam volt észlelhető a középiskolai tanfolyam bevégzése után, ma is a gymnasiumok szervezete javítására s az oktatás sikeresebbé tételére fordított temérdek gond és költség daczára is a tanuló ifjuságnak csak kisebbsége az, melynél a fentebbi jó tulajdonok mutatkoznak.

Igaz, hogy elméletben annak kell lenni a közép iskolai oktatás céljának, hogy minden gymnasiumot végzett tanulóban legyen tudományos érdekeltség, tudjon mindenik gondolkodni, s legyen mindegyiknek hajlama az önálló munkásságra; de azt hisszük, e magas cél a gyakorlatban soha sem lesz elérhető; a gyakorlatban a cél oda módosul, hogy a kel-

lően képzetek és képzetlenek közti arány a lehetőleg javuljon. Addig semmi esetre sem éri el a gymn. oktatás célját, míg mindenik iskolában a többség nem lesz az, mely elegendő positiv ismeret mellett elegendő gondolkodási képességet s munkakedvet mutat.

De másfelől egészen téves volna a meglevő hiányokat egyedül a tanterv, órabeosztás és módszer hibás voltának, vagy egyedül az iskolának róni fel. Hosszu idő tapasztalata a bizonyosság arra, hogy a lehető leghibásabb tanítási methodus mellett p. o. a latin nyelvből óriási eredményt lehetett a gymnásiumban elérni s véleményünk szerint leginkább azon oknál fogva, mert a társadalom közvéleménye oly nyomatókósan követelte minden művelt embertől a latin nyelv tudását, hogy nyomásának súlyát érezte már a közép iskolába belépő gyermek is. Ma, bár kisebb mértékben, ugyanily formán áll a dolog a természettudományi oktatással, mely kevesebb fáradság s a ráfordított időnek jóval kevesebb volta mellett is aránylag nagyobb eredményt mutat, mint a humanistikumok tanítása.

Meg kell vallanunk, hogy a humanistikus tanítást mai társadalmunk nemcsak hogy nem támogatja, sőt annak sikeres voltát egyenesen akadályozza. S ebben része van a real ismeretekkel sokak részéről üzött szemképrázató szédelgésnek épügy, mint a magas miniszterium által a görög nyelv kötelezett tantárggyá tétele körül tanusított ingadozásnak. Ide járul még az, hogy még a nemrég mult időkben is nagyobb kora ifjaktól követeltetett kisebb mennyiségű positiv ismeret, mint jelenben. A gymnasiumi tantárgyak, melyeknek tanítását pedig elkerülni a mai viszonyok közt lehetetlen, mind számra, mind terjedelemre nagyon megszorodtak a régihez képest, s növendékeink mégis átlag alacsonyabb koraúak, mint régebben voltak. Csak ez okok mellett jöhetnek számba a tanterv fentebbi hiányai s a tananyaggal való túlterheltség.

A mi különösen ez utóbbit illeti, nincs tanárkarunk abban a véleményben, hogy a jelenlegi gymnasiumi tananyagból, egészben véve — bármilyen is elhagyható volna. A túlterheltségnek véleménye szerint az az oka, hogy a tananyag feldolgozása nagyon részletes. Megtekintve középiskolai tankönyveinket, azt találjuk, hogy azok az elvégzésükre kiszabott időhöz képest legtöbbször óriási kiterjedésűek, sőt van köztük olyan, melyet a tanítására rendelt óraszám alatt a tanárnak elrecitálni is csaknem physikai lehetetlenség. Ily körülmények közt hiában kívánjuk aztán, hogy a tanítás folyamán mind az a mi fő, a mi a későbbiek megértésére, vagy az általános képzettség szempontjából szükséges, a tanulóknak valóban lelki tulajdonává válják.

Nem vagyunk mi barátjai a „rövidletes tanítás“ czime alatt rég hitelt vesztett kivonatolásnak, a szokott kifejezés szerint a tananyag „in nucleo“ összefoglalásának; de más felől azt hisszük, hogy ha a tankönyvekben nem foglaltatnék több mint a mit a növendékeknek további előhaladhatása alapjául tudni szükséges, ha módját lehetne találni annak, hogy eleje vétsék a szakszerinti tanítással, úgy látszik vele járó ama visszaélésnek, mely szerint a tanár tekintet nélkül a többi tantárgyakra, tekintet nélkül a tanítványai előképzettsége s felfogási tehetségére annyira túlterjeszkedik tantárgya előadásakor a kellő határon, hogy úgy látszik inkább saját szaktudóságának bebizonyítása a célja, mint tanítványainak alapos képzése; ha e mellett sikerülne kiszorítani

a gymnasiumból a tanításnak azt a módját, melynek ugylátszik megint a szaktanárság némileg a szülő anyja, s mely mellett inkább az egyetemies praelegálásra esik a súly, mint a végzetek minden lépten-nyomon való szakadatlan gyakorolgtására; ha, ismételjük, mind e fogyatkozásokon segíteni lehetne, úgy véljük, nemsokára elnémulnának a túlterheltség miatt felhangzó, mai nap oly gyakori panaszok is.

Nem tehetjük, hogy mikor a tanterv és órabeosztás változtatása forog kérdésben, fel ne említsük a tanítás sikerét gátló fentebb érintett körülményeket, illetőleg okokat is, és rá ne mutassunk arra, mily lényeges szerepet játszanak ezek a tanterv fentebbi hibás volta mellett, a tanítás sikertelenné tétele körül.

(Foly. köv.)

KÜLFÖLD.

Protestáns-e az angol egyház? (Is the Church of England Protestant?) Ily czim alatt ismerteti és bírálja valaki a „Quarterly Review“ 1878. októberi füzetében az anglicán egyházban fölmerült *rituálismus* újabb irodalmi mozgalmait. E rituális törekvések, habár egyidőre a háboru izgalmai elvonták azokról a közfigyelmet, válsággal fenyegetik az uralkodó egyházat. Az egyház politikai ellenfelei, mint a cikkiró gyantija, türelmes hallgatással, de folyvást készülnek a támadásra; — titkos örömmel nézik a véleményellentétek mind nagyobb hullámokat verő küzdelmét s bizonyára nem fogják elszalasztani az alkalmat, mely céljaiknak soha sem volt kedvezőbb. Szerencsére a „high churchman-ek“ és „broad churchman“-ek pártjai mellett, melyek eddig az ifju papság befolyásolása felett versengtek, a theologiai tanulmányok történelmi módszerének hatása alatt Cambridge-ban és egyebütt egy új független theologiai iskola keletkezett. Úgy látszik, ez iskolához tartozik cikkező is.

Közönségesen ismert a ritualisták idegenkedése a „protestáns“ elnevezéstől. A rochesteri püspök, ki egy alkalommal az angol egyház protestáns jelleméről nyilvános helyen beszélt, szükségesnek tartotta a papi gyűlésen menteteni magát e kifejezésért. Ellenben a „katholikus“ czimet nagy előszóval használják s ellenfeleiket, tartozzanak azok akár az angol, akár más egyházhoz, rendesen protestánsoknak nevezik, nyilván azért, mert az „eretnek“ szónak nem találnak más annyira megközelítő synonymját. S ne vélje senki, hogy csak a tudatlanabb ritualisták bánnak ily önkényesen a szavakkal. *Homersham*, az „Is the Church of England Protestant? (1875.)“ röpirat szerzője komolyan bizonyíttatja, hogy az angol egyház soha sem volt protestáns sem tanaira, sem szervezetére nézve, hogy már IV. Eduard uralkodása alatt protestánsellenes tanokat fogadott el a ref. egyház s Erzsébet idejében hiányzott minden összeköttetés közte és a protestánsok közt. *Carter* kanonok egy a canterburyi érsekhez intézett levelében szerencsétlen felfogásnak tartja azt, a mely szerint az anglicánok épügy a merev tagadás álláspontján lennének, mint a protestánsok s képzetlenek volnának vagy félnének positiv tanokat vallani a katholikusok módjára.

Leghímetlenebbül árulgatja a ritualista intentiókat a „Church Quaterly Review“, folyóirat. Ennek 1877. júliusi s 1878. januári és júliusi számai nyilván sürgetik, hogy az

angol egyháznak meg kell szakítani minden intimitást a protestánsokkal s a katolikus álláspontra kell helyezkednie. Luther és Kálvin kikapják a magokét, ahol csak előfordul nevök. A „protestáns“ név gunynevül használtatik. Egyik cikk írója megvetőleg nevezi a protestántismust a „Luther és Kálvin által tanított keresztyénség“nek. Másik cikkező helyteleníti a közönséges felosztást, mely a keresztyéneket két osztályba sorozza: római katolikusokra és protestánsokra. Mintha nem volnának keresztyének a görögkatolikusok, akik pedig sem rómaiaknak sem protestánsoknak nem mondhatók. Jobban megfelel a valóságnak a hármass felosztás: római katolikusok, katolikusok és protestánsok. Természetesen az angol egyház tagjai a középsőbe tartoznak. A januári cikk írója fejtegetéseiben azon eredményhez jut, hogy a római *breviarium* és *missale* vallása, melyet jól meg kell különböztetni a közönséges római catholicismustól, lényegében nem különbözik attól a hitvallástól, mely a „Book of Common Prayer“ben az anglicánok confessionális könyvében foglaltatik. Szóval a „High Church“ theologusai minden áron igyekeznek kimutatni rokonszenvéket nemcsak a görögde a római katolikus egyház iránt is, mi által magok igazolják azon vád alaposságát, mely romanizáló velleitásokkal gyanusítja a „high churchmaneket.“

Az angol egyház protestáns jellegének e kihívó megtagadására a „Quarterly Review“ írója a confessionális könyv azon szavaival felel, melyekben a miseáldozatokról — a felekezeti viták e legfőbb tárgyáról — mondatik ítélet. Nincs egyetlen más pont, hol az angol egyház oly határozott szavakkal utasítaná vissza a római catholicismust. A 31 articulus a miseáldozatok (Sacrifices of Masses) azon magyarázatát, mely szerint ilyenkor a pap Krisztust áldozza meg az élőkért és holtakért, hogy bűneik megbocsátassanak, — „istenkáromló mesének s veszedelmes csalás“nak nevezi. Ime így nyilatkozik az angol egyház a „Missale“ által helyeselt szertartás felől. *Dr. Newman* azzal akarja e szavak erejét gyöngíteni, hogy szerinte itt nem miseáldozat (singularisban) hanem a miseáldozatok (pluralisban) vannak elítélve; nem „Mass“-ról, hanem „Masses“-ről van szó. — Esetleg azonban a tridentí zsinat végzésében is pluralisban fordul elő ezen szó, t. i. a 22. ülés helyesli „missas illas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat.“

Salmon tanár egy iratában (The Schismatic Tendency of Ritualism) ezeket mondja: Történelmileg bizonyos, hogy 300 év óta szakadás van az angol egyház és azok közt, kik a római „püspök“-nek való alárendeltséget elismerik; ez idő óta a római egyház szigoruan elkárhottatta nemcsak vezetőit az angol isteni tiszteletnek, de annak formulárait is. Ha hát a mai angol egyház szégyenli a protestáns nevet, protestánsnak többé nem mondható ugyan de katolikusnak sem; a felelősséget ugyanis neki kell viselni a három utóbbi század szakadásáért.

(Folyt. köv.)

B. P.

A tiszántuli ref. középiskola tanáregyesület tagjaihoz.

Egyesületünk f. hó 3-kán tartott bizottsági gyűlése a Debreczenben megjelenő „Protestáns Hetilap“ a közgyűlés utólagos jóváhagyása reményében, az egyesület hivatalos közlönyévé választotta. — E határozata által a bizottság míg

egy részről e szép reményre jogosító lap szellemi irányához való csatlakozásának óhajtott kifejezést adni, más részről alkalmas és könnyen hozzáférhető közeget kívánt szerezni arra, hogy az egyesület tagjai egymással folytonos szellemi összeköttetésben állhassanak, az egyesület életében időnként felmerülő eseményekkel, a tárgyalt, vagy tárgyalásra váró ügyekkel, gyűlési határozatokkal stb. kellő időben megismerkedhessenek, eszméik közlésére, tapasztalataik nyilvánítására s az ügyekhez való hozzászólásra tért nyerjenek.

Ebből folyólag a nevezett lapot, mint egyházi és iskolai ügyeinknek egyik hozzánk legközelebb álló szószólóját, a fentnevezett gyűlésről nyert megbízatásomhoz képest, egyesületünk tagjainak szíves figyelmébe s úgy szellemi, mint anyagi támogatásába a legmelegebben ajánlom.

Közlöm egyszersmind a t. tagtársakkal, hogy az egyesületi „Évkönyv“, melynek megjelenését eddig nyomdai viszonyok gátolták, legközelebb meg fog jelenni, és azonnal szét fog küldetni. — Ezzel egybefüggőleg kérem azokat, kik tagsági díjaikat eddig még be nem küldték, sziveskedjenek e beküldéssel lehetőleg sietni, mert az évkönyv nyomtatási költségeinek fedezésére a tagsági díjakon kívül egyéb forrás rendelkezésünkre még nem áll.

Debreczen, 1879. január 4-én.

Teljes tisztelettel

Gergely Károly,
egyesületi jegyző.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK.

— Az „Egyetemes Presbyterianus“ (Catholic Presbyterian) egyházi és vallásos nemzetközi havi folyóirat, a földön létező presbiteri rendszert követők szövetségének közlönye, az 1 ső szám (1879. jan. 1.) Londonban és Uj Yorkban megjelent (Sr. 80 l.) Tartalma 1. Az egyetemes presbyterianismus a szerkesztő dr. Blaikietől. 2. Vallásos reform Franciaországban, Réveilland Jenőtől. 3. Presbiteriség és szabadság Robinson Stuart hittudortól (Louisvilleből Egyesült-Államok) 4. Misszionáriusi áldozatok néhai Livingstone Dávidtól. 5. Voltaire százados ünnepe De Pressensé Ödöntől. 6. Az angol-amerikai biblia-átdolgozás Shaff Fileptől az amerikai revisióbizottság elnökétől. 7. Gondolatok a világ körül tett missió-ut után Stevenson Flemming lelkésztől (Dublin). 8. Az Egyesült-Államok presbiteri egyházának jövője, Morris tanártól a Lane theologiai seminariumban, Cincinnatiában. 9. Általános szemle a) Skóthton; b) Irhon (levél Knox lelkésztől), c) Wales (Williams lelkésztől), d) Magyarország (Balogh tanártól), e) Csehország (Dusek lelkésztől), f) Egyesült Államok (Mathews lelkésztől). Christlieb levele. Waldiak történelme. (Lorimer londoni tanártól.) Gladstone és a Wigtoni vértanuk. — Minden havi füzet ára egy shilling (60 kr), egy évre 12 shilling, postai küldéssel a kontinensre 18 shilling (11 frt). Az előfizetés és megrendelés küldendő Londonba „James Nisbet és Társa“ könyvvarushoz, Berners street, 21. szám. Üdvözljük a világ presbyterianusainak e központi, világra szóló közlönyét! — Zászló ez, mely lobog az öt földrészen a reformátusok egységének jelzőjeként! (B. F.)

— Beck a theológiának híres tanára a tübingai egyetemen múlt évi december hó 28-án meghalt. „Ma 14 napja még olvasott Beck s tegnapelőtt már az utolsó tisztességet adtuk meg neki a sirnál“, írja egy tanítványa Debreczenbe január

1-én küldött levelében. Lapunk valamelyik közelebbi számában részletesebben meg fogunk emlékezni a főleg délmagyarországi és svájci theologiai világra oly nagy befolyást gyakorolt eme kiváló egyéniségről.

— A **soproni evang. egyház** egyik legkitünőbb elemi iskolatanítóját veszítette el *Gruber József* halálával. A boldogult lelkészi pályára készült ifju korában s több éven át a bécsi egyetem hallgatója volt; de lelke vonzalmát követve elemi iskolatanítónak lett, s mint ilyen épen a múlt évben ülte meg 25 éves tanítói jubileumát. Alapos képzettség, buzgó ügyszeretet csatolták e vidám, gyermek kedélyű, igénytelen külsejű s végtelenül szerény férfit a magyar iskolaügyhöz, melynek a német paedagogiai lapokban időnként jóindulatu ismertetője vala. — Német volt ugyan a tanítási nyelv a soproni evang. egyház árvaházában, hol Gruber egy leányosztályt tanított; de ő, ki nyelvünket hibátlanul beszélte, a kis leányokat a magyar nyelvre, — a nélkül, hogy arra kötelezve lett volna, — hűségesen s szép sikerrel oktattatta. Az egyház halászutezai kisdédóvó-intézetének vezetőjévé neveztetvén ki, — mi mellett azonban megtartotta árvaházi tanítói hivatalát, — egész odaadással tanlmányozta Fröbel műveit s a Fröbel foglalkoztatási rendszeréről német, magyar és francia nyelven megjelent munkákat. Irt s német nyelven Berlinben kiadott maga is egy tanulmányt Fröbel rendszeréről, melyben különösen a Fröbel követőinek tulzásait ostromolja s kimutatja a veszélyeket, melyek abból származnak, hogy az utánczók nem értvén meg a mester különben is nehézkes, ódon philosophusi nyelven irt műveit Fröbelebbek kívánnak lenni magánál Fröbelnél. A gyermeknek egyszerű, természetes játékaitól elvonása s mesterkelt játékszerekkel elhalmozása, a játékok sokfélesége, gyakori, minden rendnélküli változtatgatása, a folytonos éneklés és dalolás, mi a gyermekek hangját elrontja s a helyett, hogy a kedélyre hatással lenne, gépiessé válik: a Fröbel foglalkoztatási rendszerének szembeötlőbb veszélyei, melyekre Gruber művében óva figyelmeztet. — Nyugodjanak békében hamvai s legyen áldott emlékezete a hű munkásnak, ki könnyező családot nem hagyott ugyan hátra, de tanítványainak és ismerőseinek szívében hagyott maga után igaz bánatot.

—s—s.

— **Uj vallásfelekezet.** Oroszországban napról-napra újabbnál-újabb felekezetek keletkeznek. A lefolyt évben a szent zsinat statisztikai adatai szerint nem kevesebb mint 137 uj felekezet támadt, melyek közül legnevezetesebb a „vérszópóké.“ — E felekezet hiveit Vologda kormányzóságban Grjasovecz kerületéből szedi. Szertartásuk szerint az ujonnan született s azokat, kik közzéjük állnak, nem vízzel, hanem embervérrel keresztelik meg, melyet a női emlőből fakasztanak. A gyermekeket azon felül nem tejjel, hanem állítólag embervérrel táplálják. (A Hon után.)

— A „**délmagyarországi tanító-egylet**“ választmánya legközelebb tartott gyűlésében, a fehértemplomi fiók-egylet indítványára elhatározta, hogy az államnyelv iránti lelkesítés és annak terjesztése céljából Délmagyarországon egy tanítóképezdének felállítása kérelmeztesse. Felkérendő továbbá a közoktatási miniszter arra is, hogy Délmagyarország minden tankerületében csekély államsegély mellett póttanfolyamok rendeztesse, melyeken a tanítók a magyar nyelvben gyakoroltassanak s egyszersmind a magyar nyelv tanításának

módszere nem magyar ajku népiskolákban gyakorlatilag mutattassék be. — Örömmel üdvözljük e határozatot s kívánunk sikert kiviteléhez, ohajtva egyszersmind, hogy hazánk hasonló viszonyok közt lévő tanító-egyletei kövessék a délmagyarországi tanító-egylet példáját s tegyék meg, mit a magyar nyelv ügyében a haza érdeke tőlök követel.

—s—s.

A **kiewi egyetem** hallgatói és hatósága közt kitört viaszály következtében a pétervári kormány egy rendelettel az előadásokat a jövő félévig beszüntette. E rendelet nagy elkeseredést szült az egyetemi ifjuság közt, s az előadások folytatását kérelmezte. A kérelem nemcsak visszautasított, de sőt az ifjuság legszigorubb rendőri felügyelet alá helyeztetett s a nem kiewi illetőségűek, ha önként távozni nem akarnának, eltolonczoztatással fenyegettek. Ezen eljárás miatt az elkeseredés a legnagyobb fokra nőtt az ifjuságnál, s miután a városban gyülekeznie tilos volt, a városon kívül tartott gyűlést s itt kimondá a végzetes szót „erőszaknak erőszakkal állani ellenébe.“ Erre felfegyverkezve az egyetemi épületbe vonult s midőn innen távozni nem akart, katonaság rendeltetett ki az egyetem megtámadására. Most véres harc keletkezett, melynek eredményét az ifjuság és katonaság közül 145 áldozat hirdeti. Oroszországban különben több egyetem ifjusága elkeseredett tusát viv a zsarnoki önkény ellen. Szomorú műveltségi adat biz ez! S épen azon Oroszország ellen panaszkodik a nemzet legszebb virága elnyomatásért, a mely másutt a szabadság apostolaként országokat rabol és tipor el.

Nagyszerű alapítvány. Antalfi Lajos orvostudor hazánkfia, ki kezdi-vásárhelyi születésű s jelenleg Svájcban Montreuxban lakik, a bukaresti magyar ref. egyházközségnek egyházi és iskolai czélokra harminczötezer négyszáz frankot aranyban adományozott. Az összeg ki van adva Demetresko Istvánnak Bukarestben s 1883. szept. 19-én esedékes. Az egyházközség ez összeghez mindaddig csatolja a kamatokat, amíg az százhuszezer frankot el nem ér.

— **Örömmel tesszük** olvasóinkat figyelmessé a Makón, Csécsi Miklós ref. lelkész által szerkesztett „Téli Ujság“ cz. vallásos néplapra. A december, január és február hónapokban megjelenő s jövedelmével az árva gyermekeket segélyző lapocska most már 2-ik évfolyamát éli s a tudatlan nép közé akarja bevinni az evangéliumot, lehetővé tévén nagy olcsóságával — egyes szám ára 2 krajczár — hogy a legszegényebb ember, a koldus is megvehesse magának e lelki táplálékot. Az ujévi, 5-ik szám Szegedi Kis István életét s arczképét tartalmazza; a tárczában közöl Zöld Mihálytól egy „Imát az év első napján“ s Csiky Lajostól egy „Ujévi receptet“ s azonfelül vegyes közleményeket. Mint tudjuk, Makón és vidékén áldással működik e kis lap s hatását még áldásosabbá tehetnék egyes buzgó lelki pásztoraink — mint azt néhányan teszik is, — ha gyülekezetek részére tömegesebb számú példányokat rendelnének meg a derék Téli Ujságból. A népet vallásos olvasmányyal látni el egyik első rendű belmissziói teendő; s vajha a kis mustár minél előbb terebélyes fává nőné ki magát egy nagyobb körű, terjedelmű s így természetesen nagyobb hatásu egyházi néplap alakjában!

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **Jóó István.**

Főmunkatársak:

Tóth Sámuel.

Békési Gyula.